

Kosovo Educational Research Journal

Volume 7, Issue 2, 31-57.

ISSN: 2710-0871

<https://kerjournal.com/>

Erken Çocukluk Eğitiminde 21. Yüzyıl Becerileri: Arnavutluk Okul Öncesi Eğitim Programı Üzerine Bir Doküman İncelemesi

Dr. Naciye KAYA

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü

Ozet: Erken çocukluk dönemi, 21. Yüzyıl becerilerinin temelini atıldığı kritik bir evredir. Bu araştırma, Arnavutluk Okul Öncesi Eğitim Programı'nın 21. Yüzyıl becerileri (temel okuryazarlıklar, yetkinlikler ve karakter özellikleri) açısından nasıl yapılandırıldığını incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış; Arnavutluk Eğitim, Kültür ve Spor Bakanlığı tarafından 3-6 yaş grubu için yayımlanan resmi program belgeleri sistematik olarak incelenmiştir. Araştırma bulguları, programın "Kültürel ve Vatandaşlık Okuryazarlığı" ile "Sosyal ve Kültürel Farkındalık" konularına yoğunlaştığını ve bilişsel gelişimi merkeze aldığını göstermektedir. Buna karşın, çağın gerekliliği olan dijital ve finansal okuryazarlık becerilerine programda yer verilme düzeyi oldukça sınırlıdır. Ayrıca, programın felsefi vizyonunu yansıtan ilkeler ile uygulamaya dönük kazanımlar arasında, 21. Yüzyıl yetkinlikleri açısından bazı yapısal tutarsızlıklar saptanmıştır.

Sonuç olarak, programın dijital ve finansal okuryazarlıkla disiplinlerarası bir yaklaşımla zenginleştirilmesi, felsefi ilkeler ile uygulama kazanımları arasındaki tutarlılığın artırılması ve "öğrenme yaklaşımları" alanına daha fazla odaklanması önerilmektedir. Bu düzenlemelerin çocukların gelecekteki yaşam becerilerini destekleyerek programı daha bütüncül bir yapıya kavuşturacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erken çocukluk eğitimi, 21.yy becerileri, doküman analizi

21st-Century Skills in Early Childhood Education: A Document Analysis on the Albanian Preschool Education Curriculum

Early childhood is a critical phase where the foundations of 21st-century skills are laid. This research examines how the Albanian Preschool Education Curriculum is structured in terms of 21st-century skills (core literacies, competencies, and character traits).

The study used document analysis, systematically examining official curriculum documents published by the Albanian Ministry of Education, Culture and Sports for the 3–6 age group. Research findings show that the curriculum focuses on "Cultural and Citizenship Literacy" and "Social and Cultural Awareness," placing cognitive development at the center. In contrast, the program includes digital and financial literacy skills, which are necessities of the era, only to a limited extent. Furthermore, some structural inconsistencies were identified between the principles reflecting the curriculum's philosophical vision and the practice-oriented outcomes regarding 21st-century competencies.

Consequently, it is recommended that the program be enriched with digital and financial literacy through an interdisciplinary approach, the consistency between philosophical principles and practical outcomes be enhanced, and greater focus be directed toward the "approaches to learning" domain. These adjustments are expected to support children's future life skills and bring a more holistic structure to the curriculum.

Key:earlychildhood education,21.skills,document analysis

To cite this article: Kaya, N. (2026). Erken Çocukluk Eğitiminde 21. Yüzyıl Becerileri: Arnavutluk Okul Öncesi Eğitim Programı Üzerine Bir Dokuman İncelemesi. Kosovo Educational Research Journal, 7(2), 31-57.

GİRİŞ

Erken çocukluk dönemi, insan yaşamının en kritik ve hızlı gelişim evresi olup, bireyin sonraki yaşamındaki bilişsel, sosyal, duygusal ve akademik temellerinin atıldığı en hassas zaman dilimidir (Baran vd., 2007). Nörobilimsel araştırmalar, bu dönemde beyin plastisitesinin en üst düzeyde olduğunu ve çevresel uyaranlar ile nitelikli eğitim deneyimlerinin bireyin potansiyelini şekillendirmede belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir (Turhan & Özbay, 2016). Günümüzün hızla değişen ve karmaşıklaşan küresel ekosisteminde dijitalleşme, bilgiye hızlı erişim ve toplumsal dönüşümler, çocuklardan beklenen profilin yeniden tanımlanmasına yol açmıştır (Aral,2022)

21. Yüzyıl becerileri, bireylerin hızla değişen küresel dünyada başarılı olabilmeleri için gerekli olan çok boyutlu yetkinlikler bütünü oluşturmaktadır (Yalçın,2018). Bu bütünün temel unsurlarından biri olan okuryazarlık becerileri, geleneksel okuma-yazma tanımının ötesine geçerek çocukların dünyayı çok yönlü anlamlandırmasını sağlayan modern disiplinleri kapsamaktadır (Cansoy, 2018). Dil okuryazarlığı, bireyin duygu, düşünce ve bilgi birikimini etkili biçimde ifade etmesini ve sözlü ile yazılı iletişim süreçlerini doğru biçimde yapılandırmasını sağlarken (Ergül vd.,2016); matematik okuryazarlığı, günlük yaşamda karşılaşılan problemlere mantıksal bir altyapı oluşturmakta ve sayılarla akıl yürütme becerisi kazandırmaktadır (Yeğit,2019). Bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı, dijital araçların doğru içerik ve bilinçli bir pedagojik süreçle eğitici potansiyel olarak kullanılmasını desteklemektedir (Günay & Şişman,2018). Finansal okuryazarlık, bireyin finansal kavramları ve süreçleri anlama yeteneğidir. Bu kavram, bireyin etkin finansal kararlar alabilmesi için gerekli bilgi ve yetkinlikleri kapsamaktadır (Kılıç vd., 2015). Kültürel ve vatandaşlık okuryazarlığı, bireylerin kendi kültürel kökenlerini tanımasını, bu mirasa sahip çıkmasını ve farklı kültürleri anlayarak onlara saygı göstermesini sağlayan temel bir yetkinliktir (Kılıçoğlu Kıvrak vd., 2023) . Küreselleşen çağımızda, bireylerin çeşitli kültürlerle uyum içinde yaşaması ve toplumsal barışı güçlendirmesi açısından vazgeçilmez bir beceri olarak öne çıkmaktadır.

Okuryazarlık temelinde şekillenen bu süreç, bireylerin bilişsel ve sosyal kapasitesini artıran özel yetkinlikler ve üst düzey düşünme becerileriyle desteklenir. Eleştirel düşünme, yaratıcı problem çözme, etkili iletişim ve iş birliği gibi 4C olarak bilinen beceriler, bireylerin karmaşık durumlarda yenilikçi çözümler üretmesini ve başkalarıyla uyum içinde çalışmasını mümkün kılar (Hidayatullah vd, 2024). Thornhill-Miller vd (2023), yaratıcılığı; özgün fikirlerin üretilmesi, karmaşık problemlere yenilikçi çözümler getirilmesi ve değişen koşullara adaptasyon sağlama yeteneği , eleştirel düşünmeyi; bilginin eleştirel süzgeçten geçirilmesi, etkili iletişimi; fikirlerin net, ikna edici ve etkili bir biçimde aktarılmasının yanı sıra; sözel ve sözel olmayan unsurlar ile dinleme becerilerinin bütünleşik bir şekilde kullanılarak ortak bir anlayış oluşturulmasını kapsayan bir süreç ve işbirliğini de farklı disiplinlerden veya arka planlardan gelen bireylerin, ortak bir amaç doğrultusunda görev ve sorumlulukları paylaşarak; etkili iletişim, karşılıklı güven, açık fikirli yaklaşım ve sosyal etkileşim yoluyla grup sinerjisi oluşturmaları olarak tanımlamaktadır.

21.yüzyıl becerileri okuryazarlıkları ve yetkinliklerinin anlam kazanması ve sürdürülebilir bir toplumsal yapının inşa edilmesine vurgu yapan Kalem&Kuş(2020), bireylere kazandırılması gereken karakter özelliklerine de dikkat çekmektedir. 21. yüzyıl insanı; merak, azim, inisiyatif alma, sosyal sorumluluk, etik bilinç ve kültürel farkındalık gibi niteliklerle donatılmalıdır (Atış Akyol & Aşkar,2022). Söz konusu niteliklerin erken yaşlardan itibaren içselleştirilmesi ise nitelikli bir erken çocukluk eğitimi

ile mümkün olmakta; bu dönem, geleceğin bilinçli ve duyarlı bireylerinin yetişmesinde temel bir zemin teşkil etmektedir (Kandır, 2001).

Erken çocukluk eğitimi artık yalnızca ilkokula hazırlık veya bakım işlevi gören bir kademe olmaktan çıkmış, çocukların yaşam boyu öğrenme becerilerini edindiği, karşılaştıkları problemleri çözebilen, sorgulayan, çevreye duyarlı ve çok boyutlu düşünebilen bireyler olarak hayata hazırlandığı temel bir ekosistem olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, ülkelerin gelecekteki insan sermayesini oluşturan ve toplumsal refahını doğrudan etkileyen ulusal okul öncesi eğitim programları, çocuklara kazandırılması hedeflenen niteliklerin felsefi bir vizyonla kurgulandığı temel politika metinleri olarak büyük önem taşımaktadır (Atış Akyol&Aşkar,2002).

Küreselleşen dünyada okul öncesi eğitim programları, yalnızca akademik bilgi aktaran pasif programlar olmaktan çıkarak bireyleri toplumsal yaşama hazırlayan dinamik rehberler haline gelmiştir. Bu dönüşümün merkezinde, yerel kimliğin ve kültürel mirasın korunması ile empati, hoşgörü ve sosyal farkındalık gibi evrensel değerlerin bütünleşmesi bulunmaktadır (Banks,2016). Özellikle çocukların çevreleriyle etkileşime geçtiği ve kendi kimliklerini inşa etmeye başladığı bu kritik dönemde kazandırılan vatandaşlık bilinci, gelecekte aktif, duyarlı ve barışçıl bireylerin yetişmesinde önemli bir rol üstlenmektedir (Işık & Zabun, 2025). Bu bağlamda, başta Balkanlar olmak üzere çok kültürlü yapıların ve tarihi dönüşüm süreçlerinin yaşandığı coğrafyalarda okul öncesi eğitim programları, toplumsal uyumun sağlanması, ortak aidiyet duygusunun pekiştirilmesi ve demokratik değerlerin içselleştirilmesi açısından stratejik bir sosyopolitik misyon taşımaktadır (Erişen vd, 2024). Bu stratejik sosyopolitik görev, günümüzde erken çocukluk eğitiminde geleneksel okuryazarlık ve beceri tanımlarının genişlemesini zorunlu hale getirmiştir. Artık erken çocukluk döneminde dil, matematik ve bilim gibi temel alanların yanında dijital, finansal ve kültürel okuryazarlıklar da önem kazanmıştır (Atış Akyol & Aşkar, 2022). Ayrıca, eleştirel düşünme, problem çözme, iş birliği ve yaratıcılık gibi 21. yüzyıl becerileri de okul öncesi programlarına bütüncül bir yaklaşımla eklenmesi gerekmektedir.

Değişen gereksinimler doğrultusunda Arnavutluk Eğitim, Kültür ve Spor Bakanlığı da yükseköğretim kurumlarındaki program reformu kapsamında yeni okul öncesi eğitim programları geliştirilmiştir. Bu programlar "Okul Öncesi Eğitim Program Çerçevesi" ile "3-6 Yaş Arası Çocuk Gelişimi ve Öğrenme Standartları" olmak üzere iki temel belgeye dayanmaktadır. Eğitim ve Öğretim Geliştirme Enstitüsü, İl Eğitim Müdürlükleri ile uzman ve profesörlerden oluşan geniş bir kurulun ortak çalışmasıyla tasarlanan bu süreçte, saha deneyimlerini aktaran pilot anaokulu öğretmenlerinin görüş ve katkıları da sürece aktif olarak dahil edilmiştir. Yetkinlikler odaklı ve diğer eğitim kademeleriyle tam uyumlu bir yapıda kurgulanan program; her öğrenme alanında temel ve konu yeterliliklerini gözeterek çocukların yaş gruplarına (ilk grup, ikinci grup ve hazırlık yılı) uygun beceri, tutum ve değerlerle donatılmasını hedeflenmiştir.

Alan yazı incelendiğinde erken çocukluk eğitiminde 21.yüzyıl becerilerini kapsayan farklı beceri alanlarını içeren farklı ülkelere yönelik araştırmalara rastlanmıştır. Merinyandah vd (2025) yılında gerçekleştirilen çalışmada **Endonezya ve Japonya'daki okul öncesi çocukların sosyal becerilerini** ülkeler arası farklılıklar, yaş ve cinsiyet değişkenleri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Nikola vd (2024), Finlandiya'da erken çocukluk eğitimi ve bakımı kapsamında 2017-2022 yılları arasında 21 şehirde okul öncesi çocukların yaratıcı katılımını, temel beceriler, yeterlilikler, katılım düzeyleri ve sınıf içi etkinlikler açısından araştırmıştır. Salem vd (2024), erken çocukluk eğitimi ve bakımının kalitesi ile çocuğun yaratıcılığı, öz yönelimli öğrenmesi ve sosyo-duygusal yeterliliği arasındaki ilişkinin nasıl katkı sağladığını incelemiştir. Clifford vd (2024), ebeveyn-çocuk ortak okuma ve anımsama faaliyetlerinin çocuğun sosyo-duygusal yeterliliği ve öz düzenlemesi üzerindeki boylamsal etkisini araştırmıştır. Gülz & Haake (2024), oyun tabanlı bilgisayar destekli bir müdahalenin İsveç'teki dezavantajlı okul öncesi çocukların dikkat ve sebatkârlığı üzerindeki etkisini incelemiştir. Şanver vd, (2023), Kosova'daki okul öncesi eğitiminde çocuklara kazandırılan karakter özellikleri ve değerlere yönelik bir durum çalışması gerçekleştirmiştir. Kaya (2023), etnopedagojik bağlamda Türkiye, Arnavutluk, Kosova, Kuzey Makedonya ve Bosna Hersek okul öncesi eğitiminde çocuklara kazandırılan karakter özelliklerini anlamaya yönelik ülkelerin programlarını ve uygulamalarını karşılaştırmalı ele almıştır. Jiang vd(2022), Çin'in okul öncesi eğitimde temel yaygınlaşma politikasını tamamlaması ve 21. yüzyıl becerileri ile birlikte "Eğitimde Modernleşme 2035" vizyonuna geçişi bağlamında, 2035 yılına yönelik okul öncesi eğitim planlamasının üst düzey tasarımını ve geleceğe dönük gelişim perspektifini ele almıştır. Bunlarla birlikte Türkiye okul öncesi eğitim programını 21.yy becerileri açısından incelendiği araştırmalar da mevcuttur (Çetin&Çetin, 2021; Koçin & Tuğluk, 2020; Kardeş, 2020; Tuğluk & Özkan, 2019). Eğitim programlarının tarihsel ve sosyopolitik bağlamları ile 21. yüzyılın çok boyutlu yetkinlik gereksinimleri arasındaki ilişki giderek daha fazla araştırmacı tarafından ele alınsa da, mevcut alanyazında okul öncesi döneme odaklanan kritik boşluklar bulunmaktadır. Özellikle erken çocukluk eğitim programlarının okuryazarlık, yetkinlik ve karakter eğitimi üçgeninde nasıl yapılandırıldığını karşılaştırmalı ve derinlemesine inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Arnavutluk Okul Öncesi Eğitim Programı'nda 21. yüzyıl becerilerine (temel okuryazarlıklar, yetkinlikler ve karakter özellikleri);

- programın *amaçlarında*,
- *temel ilkelerinde* ve
- *öğrenme alanlarında* yer verilme durumu ve dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

2.1 Araştırma Modeli

Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırma konusuyla ilgili olarak daha önce kişi veya kurumlar tarafından üretilmiş her türlü resmi kayıt, basılı metin ve elektronik materyalin sistemli bir şekilde toplanıp incelenmesini kapsayan bilimsel bir araştırma yöntemidir (Karasar, 2005). Bu yöntemde kullanılan bu süreç; hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren belgelerin bulunması, dikkatle okunması, sorgulanması ve akademik bir süzgeçten geçirilerek değerlendirilmesi ve raporlanması aşamalarından oluşmaktadır (Sak vd.,2021) . Araştırmacı bu yöntem ile , mevcut yazılı kaynakları ve belgeleri belirlediği kategori, tema ve kodlar aracılığıyla titizlikle analiz eder, elde ettiği bulguları anlamlı hale getirerek raporlar.

2.2. Verilerin Toplanması

Veri toplama dokümanlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada incelenen veriler, Arnavutluk Eğitim, Spor ve Gençlik Bakanlığı tarafından yayımlanan resmi okul öncesi eğitim programları aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma kapsamında; 3-4 yaş grubu için hazırlanan 59 sayfalık "Programet e reja të arsimit parashkollor" (2018) dokümanı, 4-5 yaş grubu için 66 sayfalık (2019) program ve 5-6 yaş grubu için 116 sayfalık (2019) program olmak üzere toplam üç temel kaynak birincil veri aracı olarak belirlenmiştir. Söz konusu belgelerin tamamı, ilgili Bakanlığın resmi kayıtlarından sistematik bir şekilde temin edilerek incelemeye dahil edilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Veriler ,Tablo 1’ de belirtilen kategori ,tema ve kodlar aracılığıyla analiz edilmiştir

Tablo 1: *Kategori-Tema-Kod An*

Kategori	Tema	Programda Yer Alan İfade (Kod)
Temel Okuryazarlıklar	Dil	Ana dili kullanır, en çok kullanılan sesleri, harfleri ve kelimeleri söyler. (Amaç 1 Kazanım 3)
	Matematik	10'a kadar olan sayıları yazar. (Matematik Öğrenme Alanı Sayılar Kazanım 2)
	Bilimsel	Deneylerin yapılışında dikkat gösterir. (Doğa Öğrenme Alanı- Madde Çeşitliliği Kazanım 1)
	Bilgi İletişim Teknolojileri	Bilgisayarda basit çizimler ve çalışmalar yapar. (Amaç 7 Kazanım 2)
	Finansal	10 Kuruştan 1 liraya olan demir paraları kullanır. (Matematik Öğrenme Alanı- Ölçme Kazanım 1)
Yetkinlikler	Kültürel ve Vatandaşlık	Farklı sosyal roller ve sorumlulukları üzerine alır. (Amaç 6 Kazanım 1)
	Eleştirel Düşünme / Problem Çözme	Basit problemleri çözer. (Amaç 2 Kazanım 2)
	Yaratıcılık ve İnovasyon	Yeni şeyler yaratır ve "icat eder". (Amaç 2 Kazanım 5)
	İletişim	Yetişkinler, akranlar veya küçük çocuklar konuşurken dinler. (Amaç 1 Kazanım 2)
	İş Birliği	Akranlarla işbirliği yapar. (Amaç 6 Kazanım 4.)
Karakter Özellikleri	Merak ve İnişiyatif Alma	Farklı sosyal roller ve sivil sorumlulukları üstüne alır. (İnişiyatif Alma- Amaç 6 Kazanım 1)
	Sebat / Azim	Tiyatro eserlerinde azim ve sahne disiplini gösterir. (Sanat Alanı Tiyatro Kazanım 18)
	Uyum Sağlama / Esneklik	Farklı ortamlara uyum sağlar. (Amaç 6. Kazanım 6)
	Liderlik	Öğrenme ve sosyal aktiviteleri düzenler ve yönetir (Amaç 4 Kazanım 3)
	Sosyal ve Kültürel Farkındalık	Ülkenin tarihi figürlerine önem verir. (Toplum Çevre Alanı Sosyal Süreçler Kazanım 2)

2.4. Geçerlik Güvenirlik

Arnavutluk Eğitim, Spor ve Gençlik Bakanlığı'ndan temin edilen okul öncesi eğitim programlarının analizinde geçerlik ve güvenirliliği sağlamak adına şu adımlar izlenmiştir:

- Programların Arnavutça'dan Türkçe'ye dil ve alan uzmanları ile birlikte çevrilmiştir.

- Programlarda yer alan amaçlar, ilkeler ve öğrenme alanlarına yönelik kazanımlar doğrudan belgelerdeki orijinal ifadeler temel alınarak, araştırmacı tarafından nesnel bir şekilde olduğu gibi aktarılmıştır.
- Dokümanların analizi sırasında oluşturulan kodlamalar , alan uzmanı ile paylaşılarak aynı dokümanlar üzerinde bağımsız kodlama yapılması istenmiştir.. İki kodlayıcı arasındaki tutarlılık hesaplanarak, bulguların nesnelliği ve analiz sürecinin güvenilirliği teyit edilmiştir. Araştırmacı ile alan uzmanı arasındaki tutarlılığı belirlemek amacıyla, Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen Güvenirlik = $[Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)] \times 100$ formülü kullanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde, araştırmacılar arasındaki kodlama uyumu % 87 olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulgular; programın amaçları, ilkeleri ve öğrenme alanlarında 21. yüzyıl becerilerine yer verilme durumları temel okuryazarlıklar, yetkinlikler ve karakter özellikleri esas alınarak üç temel başlık altında incelenmiştir.

3.1.Programın Amaçlarında 21. Yüzyıl Becerilerine Yer Verilme Durumuna Yönelik Bulgular

Arnavutluk okul öncesi eğitim programında 7 temel amaç , bu amaçlarında 49 göstergesi bulunmaktadır. Tablo 2 ‘de programın amaçlarında temel okuryazarlıkların yer verilme durumu yer almaktadır.

Tablo 2

Programın Amaçlarında 21.Yüzyıl Temel Okuryazarlıklara Yer Verilme Durumu

Kategori	Tema	Frekans(f)	Yüzde (%)
Temel Okuryazarlıklar	Dil	10	20.4
	Matematik	3	6.1
	Bilimsel	8	16.3
	Bilgi		
	İletişim Teknolojileri	2	4.1
	Finansal	0	0
	Kültürel ve Vatandaşlık	14	28.6

Tablo 2’de yer alan temel okuryazarlık alanlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, program amaçlarında en yüksek paya sahip boyutun %28.6 oranıyla (f=14) ‘Kültürel ve Vatandaşlık

Okuryazarlığı' olduğu görülmektedir. Bu boyutu sırasıyla %20.4 ile (f=10) 'Dil Okuryazarlığı' ve %16.3 ile (f=8) 'Bilimsel Okuryazarlık' takip etmektedir. Programın mantıksal ve matematiksel altyapısını destekleyen 'Matematik Okuryazarlığı' %6.1 (f=3) düzeyinde yer alırken, dijital yetkinlikleri kapsayan 'Bilgi ve İletişim Teknolojileri Okuryazarlığı' %4.1 (f=2) gibi daha sınırlı bir oranda kalmıştır. Öte yandan, incelenen program dokümanında bütçe, birikim veya kaynak tasarrufu gibi ekonomik süreçleri doğrudan ele alan 'Finansal Okuryazarlık' boyutuna yönelik herhangi bir göstergeye rastlanmamıştır .

Dil okuryazarlığı, çocuğun hem kendini ifade etme hem de çevresiyle etkileşim kurma becerilerini destekleyen temel dil alanı göstergelerinden oluşmaktadır. Programda bu boyut; *"Ana dilde iletişim kurar, en çok kullanılan sesleri, harfleri ve kelimeleri söyler"*, *"Yaşadığı çevre hakkında bilgi alır ve dinler"*, *"Yetişkinler, akranlar veya küçük çocuklar konuşurken dinler"*, *"Yaşadığı duyguları veya olayları diğer yetişkinlere ve çocuklara iletir"* ve *"Başkalarıyla etrafındaki çevre hakkında tartışır"* gibi çocuğun alıcı ve ifade edici dil becerilerini doğrudan geliştirmeye yönelik ifadelerle yer almaktadır.

Matematik okuryazarlığı, programın amaçlarında erken çocukluk dönemine uygun mantıksal planlama ve sembolik temsil içeren ifadeler üzerinden şekillenmiştir. Bu boyutu örnekleyen; *"Nesneleri temsil etmek için semboller kullanır"*, *"Semboller, kodlar, işaretler ve diğer sanatsal ifadelerle ifade edilir"* ve *"Bir görevi yerine getirmeden önce araçlar, malzemeler ve zamanı planlar"* gibi göstergeler, çocukların mekansal, zamansal ve mantıksal-matematiksel düşünme becerilerinin temelini oluşturmaktadır.

Bilimsel okuryazarlık, çocukların çevrelerini keşfetme, neden-sonuç ilişkilerini kurma ve analitik düşünme süreçlerini yansıtan ifadelerle programın amaçlarında yer almaktadır. Bu kapsamda programın amaçlarında ; *"Olayları ve eylemleri gözlemler, karşılaştırma yapar ve değerlendirir"*, *"Sebep ve sonuç arasındaki ilişkisini çözer"*, *"Görevlere ve sorunlara birden fazla çözüm arar"*, *"Basit problemleri çözer"* ve *"Yeni şeyler yaratır ve 'icat eder'"* şeklindeki göstergeler yer almaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı, dijital çağın gereksinimlerine yönelik olarak çocukların teknolojiyle ilk temasını ve temel kullanım becerilerini güvenli bir çerçevede ele alan ifadelerle sınırlandırılmıştır. Dijital yetkinlik amacı altında; *"Teknolojik cihazları uygun şekilde kullanır ve günlük yaşam üzerindeki etkisini gösterir"* ve *"Bilgisayarda basit çizimler ve çalışmalar yapar"* göstergeleri yer almaktadır.

Kültürel ve vatandaşlık okuryazarlığı, programda en yoğun şekilde vurgulanan alan olup çocukların sosyal çevreye uyumunu, etik ve sivil sorumluluklarını odağa alan ifadelerle yapılandırılmıştır. Programın amaçlarında bu okuryazarlığı doğrudan örneklendiren; *"Çevrenin korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunur"*, *"Farklı sosyal roller ve sivil sorumlulukları üstlenir"*, *"İnsanlar arasındaki farklılıkları anlar ve saygı duyar"*, *"Aile içindeki rolleri ve üyelerinin sorumluluklarını anlar"* ve *"Başka insanları kabul eder"* gibi göstergeler bulunmaktadır.

Tablo 3'te programın amaçlarında 21. yüzyıl yetkinliklerine yer verilme durumu yer almaktadır.

Tablo 3 Programın Amaçlarında 21.Yüzyıl Yetkinliklerine Yer Verilme Dur

<i>Kategori</i>	<i>Tema</i>	<i>Frekans(f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Yetkinlikler	Eleştirel Düşünme -	12	24.5
	Problem Çözme		
	Yaratıcılık –	4	8.2
	İnovasyon		
	İletişim	9	18.4
	İşbirliği	5	10.2

Tablo 3'de yer alan yetkinliklerle ilgili bulgular incelendiğinde programda yer alan 21. yüzyıl yetkinlikleri arasında en yüksek paya %24.5 oranıyla (f=12) 'Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme' yetkinliğinin sahip olduğu görülmektedir. Bu yetkinlik alanını sırasıyla %18.4 ile (f=9) 'İletişim' ve %10.2 ile (f=5) 'İşbirliği' yetkinlikleri takip etmektedir. Programın amaçlarında çocukların özgün üretimlerini ve yenilikçi yaklaşımlarını destekleyen 'Yaratıcılık ve İnovasyon' yetkinliği ise %8.2 (f=4) ile en düşük oranda yer bulan yetkinlik alanı olmuştur.

Eleştirel düşünme ve problem çözme yetkinliği, programda bilişsel süreçleri, analiz ve çözüm üretme becerilerini kapsayan en geniş alan olarak yapılandırılmıştır. Belgede bu boyutu doğrudan temsil eden; "Olayları ve eylemleri gözlemler, karşılaştırır ve değerlendirir", "Sebepler ve sonuç arasındaki ilişkisini çözer", "Basit problemleri çözer", "Görevlere ve sorunlara birden fazla çözüm arar", "Bir işi veya görevi yapmadan önce düşünür", "Kendi fikrini savunur", "Yapılanları gözden geçirir, hataları düzeltir", "Belirli bir davranışın sonuçlarını tahmin eder" ve "Bir görevi yerine getirmeden önce araçlar, malzemeler ve zamanı planlar" gibi göstergeler, çocukların sorgulama ve engeller karşısında strateji geliştirme becerilerini desteklemektedir.

Yaratıcılık ve inovasyon yetkinliği, programda çocukların özgün üretimlerini, hayal güçlerini ve yenilikçi yaklaşımlarını dijital ve fiziksel ortamlarda açığa çıkarmayı hedefleyen ifadelerle yer aldığı tespit edilmiştir. Düşünme, yaşam boyu öğrenme ve dijital yetkinlik amaçları altında "Yeni şeyler yaratır ve icat eder", "Günlük yaşam aktivitelerinde yaratıcı beceriler ve hayal gücünü kullanır", "Nesneleri

temsil etmek için semboller kullanır" ve "Bilgisayarda basit çizimler ve çalışmalar yapar" göstergeleri, programda bu alana karşılık gelen temel ifadeleri oluşturmaktadır.

İletişim yetkinliği, çocuğun hem alıcı hem de ifade edici dil becerileri ile etkileşimsel farkındalığını geliştirmeye yönelik ifadelerle programın amaçlarında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda ; *"Ana dilde iletişim kurar, en çok kullanılan sesleri, harfleri ve kelimeleri söyler", "Yaşadığı çevre hakkında bilgi alır ve dinler", "Yetişkinler, akranlar veya küçük çocuklar konuşurken dinler", "Yaşadığı duyguları veya olayları diğer yetişkinlere ve çocuklara iletir", "Fikrini, nerede ve ne zaman ifade edeceğini bilir", "Başkalarıyla etrafındaki çevre hakkında tartışır" ve "Davranış ve duyguları doğru ifade eder ve onları yönetir"* şeklindeki göstergeler, çocuğun sağlıklı ve etkili bir iletişim kurmasını amaçlamaktadır.

İşbirliği yetkinliği, çocukların akran grupları ve sosyal çevreleri içinde uyumlu, paylaşımcı ve birlikte çalışmasını sağlayan becerileri kazandırmaya yönelik ifadelerle programın amaçlarında yer aldığı tespit edilmiştir. Programda bu yetkinliği doğrudan örneklendiren; *"Akranlarla işbirliği yapar", "Bireysel ve grup çalışmasında kendini kontrol etme becerilerini gösterir", "Bağımsız ve gruplar halinde çalışır", ve "Olumlu grup deneyimlerini öğrenir ve değiş tokuş yapar, sorumluluk alır"* gibi göstergeler, çocukların birlikte üretme ve takım çalışmasına yönelik kazanımlarına odaklanmaktadır.

Tablo 4'te programın amaçlarında 21.yüzyıl karakter özelliklerine yer verilme durumu yer almaktadır.

Tablo 4

Programın Amaçlarında 21. Yüzyıl Karakter Özelliklerine Yer Verilme Durumu

Kategori	Tema	Frekans(f)	Yüzde (%)
Karakter Özellikleri	Merak –İnisiyatif Alma	6	10.2
	Sebat/Azim	3	6.1
	Uyum Sağlama-Esneklik	3	6.1
	Liderlik	4	8.2
	Sosyal ve Kültürel Farkındalık	16	32.7

Tablo 4 incelendiğinde 21. yüzyıl karakter özellikleri arasında en yüksek orana %32.7 oranıyla (f=16) ‘Sosyal ve Kültürel Farkındalık’ özelliklerinin sahip olduğu görülmektedir. Bu alanı sırasıyla %12.2 ile (f=6) ‘Merak ve İnisiyatif Alma’ ve %8.2 ile (f=4) ‘Liderlik’özellikleri takip etmektedir. Programın amaçlarında çocukların sürdürülebilir başarı ve esneklik becerilerini destekleyen ‘Sebat,Azim’ile ‘Uyum Sağlama,Esneklik’ karakter özelliklerinin ise %6.1 (f=3) ile eşit ve diğer karakter özelliklerine göre daha düşük oranlarda yer verilen karakter özellikleri olduğu tespit edilmiştir.

Merak ve inisiyatif alma karakter özelliği, çocukların öğrenmeye karşı açık, istekli ve yeni adımlar atma konusundaki içsel motivasyonlarını destekleyen göstergelerle programda yer almaktadır. Bu kapsamda programın amaçlarında; *"Öğrenmeye isteklidir ve ilgi gösterir"*, *"Yeni deneyimler yaşamaya istekli olur"*, *"Başkalarıyla etkileşim içinde inisiyatif alır"*, *"Gerektiğinde yardım ister"*, ve *"Yeni şeyler yaratır ve icat eder"* göstergeler tespit edilmiştir.

Sebat, azim karakter özelliği, çocukların karşılaştıkları zorluklar karşısında yılmamalarını, başladıkları görevleri kararlılıkla sürdürmelerini ve hatalarından öğrenmelerini içeren göstergelerle yer almaktadır. Yaşam boyu öğrenme amacı altında ; *"Gelişimleri sırasında zorluklarla karşılaşsalar bile faaliyetlere katılmaya azim gösterir"*, *"Başlatılan bir işi bitirir"* ve *"Yapılanları gözden geçirir, hataları düzeltir"* göstergeler yer almaktadır.

Uyum sağlama ve esneklik karakter özelliği, çocukların değişen durumlara, farklı ortamlara ve yeni rollere göre pozisyon alabilme yetilerini yansıtan göstergelerle programda yer almaktadır. Programda bu karakter özelliklerini doğrudan karşılayan; *"Farklı ortamlara uyum sağlar"*, *"Kişisel deneyimlerden öğrenir ve yeni durumlarda edindiği bilgileri kullanır"* göstergeler mevcuttur.

Liderlik karakter özelliği, çocukların sosyal ortamlarda sorumluluk üstlenmesi, grupları yönlendirmesi ve öz düzenleme becerilerini sergilemesini sağlayan göstergelerle programda yer almaktadır. Programda bu özelliği örneklendiren; *"Öğrenme ve sosyal aktiviteleri düzenler ve yönetir"*, *"Olumlu grup deneyimlerini öğrenir ve değiş tokuş eder, sorumluluk alır ve sorumluluk taşır"*, *"Bireysel ve grup çalışmasında kendini kontrol etme becerilerini gösterir"* ve *"Fikrini, nerede ve ne zaman ifade edeceğini bilir"* göstergeler yer almaktadır.

Sosyal ve kültürel farkındalık karakter özelliği, programın amaçlarında en fazla yer verilen özellik olup çocukların toplumsal çevreye, çeşitliliğe ve etik değerlere yönelik farkındalığını içeren ifadelerden oluşmaktadır. Bu özellikleri örneklendiren ; *"İletişimde hoşgörü ve empatiyi ifade eder"*, *"Çevrenin korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunur"*, *"Başka insanları kabul eder"*, *"İnsanlar arasındaki farklılıkları anlar ve saygı duyar"*, *"Farklı sosyal roller ve sivil sorumlulukları üstlenir"*, *"Aile içindeki rolleri ve üyelerinin sorumluluklarını anlar"* gibi göstergeler tespit edilmiştir.

3.2.Programın İlkelerinde 21.Yüzyıl Becerilerine Yer Verilme Durumuna Yönelik Bulgular

Arnavutluk okul öncesi eğitim programında 10 ilke maddesi bulunmaktadır. Tablo 5'te ilke maddelerinde tespit edilen temel okuryazarlıklara yer verilme durumuna yönelik bulgular yer almaktadır.

Tablo 5*Programın İlkelerinde 21. Yüzyıl Temel Okuryazarlıklarına Yer Verilme Durumu*

Kategori	Tema	Frekans(f)	Yüzde (%)
Temel Okuryazarlıklar	Dil	1	10
	Matematik	0	0
	Bilimsel		
	Bilgi	0	0
	İletişim Teknolojileri		
	Finansal	0	0
	Kültürel ve Vatandaşlık	6	60

Tablo 5 incelendiğinde programın ilkelerinde, “Kültürel ve Vatandaşlık Okuryazarlığı” %60.0 (f=6) ile “Dil Okuryazarlığı” %10 (f=1) şeklinde olduğu görülmektedir. Mataematik, , bilimsel , bilgi iletişim, finansal okuryazarlıklar programında ilkelerinde tespit edilememiştir.

Kültürel ve vatandaşlık okuryazarlığı ; programın bireyi toplumsal yaşama hazırlama vizyonunu yansıtan ve ilkeler bütününe yayılan güçlü ifadelerle desteklenmiştir. Bu kapsamda birinci ilke geçen *"çocukların kişisel gelişim, etkin vatandaşlık, sosyal ve gelecekteki istihdam için ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri, tutum, değerlerin kazandırılması"* ifadesi ile dördüncü ilke yer alan *"Cinsiyet, sosyo ekonomik durum, din, ırk, etnik grup veya fiziksel ve zihinsel yeteneklerine bakılmaksızın tüm çocuklara potansiyellerini geliştirme fırsatı verilir"* vurgusu, demokratik ve kapsayıcı bir vatandaşlık algısının temelini oluşturmaktadır. Ayrıca beşinci ilke belirtilen , *okul öncesi çocuğa aidiyet duygusu, tarihi, kim olduğu ve nereden geldiği konusunda rehberlik eder"* ve altı ile onuncu ilkelerdeki *"hoşgörü, barış içinde bir arada yaşama, bir yurttaşlık yükümlülüğü"* ve *"ulusal olana saygı duyması, sahip çıkması... evrensel ve kültürel değerlere sahip olması"* şeklindeki ifadeler, çocuklara erken yaşta toplumsal sorumluluk ve kültürel miras bilinci aşılamaktadır. Sekizinci ilke vurgulanan *"Eğitim; öğretmenlerin, ebeveynlerin, eğitim uzmanlarının ve bir bütün olarak toplumun ortak sorumluluğudur"* ifadesi ise bu vatandaşlık bilincinin toplumsal paydaşlarla olan birlikteliğine vurgu yapmaktadır.

Dil okuryazarlığı ise program ilkeleri düzeyinde doğrudan bağımsız bir madde olarak ele alınmamış, ancak beşinci ilkenin içeriğinde yer alan iletişimsel süreçlerle ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda ilke metninde geçen *"Müfredat; aile yapısı, gelenekler, kurallar, kişiler arası ilişkiler, kazanılan deneyimler, dini inançlar, sözlü ve sözlü olmayan iletişimin yönleri gibi unsurları dikkate alır"* maddesi, çocuğun dil ve iletişim kanallarını sosyal-kültürel bağlamı içerisinde nasıl yapılandırması gerektiğini ifade etmektedir.

Tablo 6’da programın ilkelerinde 21.yüzyıl becerileri yetkinliklerine yer verilme durumu yer almaktadır.

Tablo 6

Programın İlkelerinde 21.Yüzyıl Yetkinliklerine Yer Verilme Durumu

Kategori	Tema	Frekans(f)	Yüzde (%)
Yetkinlikler	Eleştirel Düşünme - Problem Çözme	1	10
	Yaratıcılık – İnavosyon	0	10
	İletişim	1	10
	İşbirliği	2	20

Tablo 6 incelendiğinde programın Arnavutluk okul öncesi eğitim programının 10 temel ilkesi 21. yüzyıl yetkinlikleri açısından incelendiğinde, İşbirliği yetkinliğinin $f = 2$ ve (%20.0) oranına sahip olduğu görülmektedir. Eleştirel düşünme ve problem çözme yetkinliği $f = 1$ ve (%10.0) düzeyinde yer alırken, iletişim yetkinliği de benzer şekilde $f = 1$ ve (%10.0) oranıyla tespit edilmiştir. Öte yandan ilkelerde, yaratıcılık ve İnavosyon yetkinliğine yer verilmediği görülmektedir.

Tablo 7’de programın ilkelerinde 21.yüzyıl becerileri karakter özelliklerine yer verilme durumu yer almaktadır.

Tablo-7

Programın İlkelerinde 21. Yüzyıl Karakter Özelliklerine Yer Verilme Durumu

Kategori	Tema	Frekans(f)	Yüzde (%)
Karakter Özellikleri	Merak –İnisiyatif Alma	0	0
	Sebat -Azim	0	0
	Uyum Sağlama-Esneklik	1	10
	Liderlik	1	10
	Sosyal ve Kültürel Farkındalık	5	50

Tablo 7’ye göre Arnavutluk okul öncesi eğitim programının 10 temel ilkesi karakter özellikleri açısından incelendiğinde, ‘Sosyal ve Kültürel Farkındalık’ özelliğinin $f = 5$ ve (%50) oranına sahip olduğu görülmektedir. ‘Uyum Sağlama,Esneklik’ özelliği $f = 1$ ve (%10.0) düzeyinde yer alırken, ‘Liderlik’ özelliği de benzer şekilde $f = 1$ ve (%10.0) tespit edilmiştir. Öte yandan, ‘Merak ve İnisiyatif Alma’ ile Sebat , Azim karakter özelliklerinin yer verilmediği görülmektedir.

3.3. Programın Öğrenme Alanlarında 21.Yüzyıl Becerilerine Yer Verilme Durumuna Yönelik Bulgular

Arnavutluk okul öncesi eğitim programı ‘Sağlık, Fiziksel Refah ve Motor Gelişim’, ‘Sosyal ve Duygusal Gelişim’, ‘Dil Gelişimi, Okuma ve Yazma’, Bilişsel Gelişim ve Genel Bilgi’ ve ‘Öğrenmeye Yaklaşımlar’ adlı öğrenme alanlarından oluşmaktadır. Bu alanlara ait toplam kazanım sayısı 50’dir.

Tablo-8’de öğrenme alanlarında 21. Yüzyıl temel okuryazarlıklarına yer verilme durumu yer almaktadır.

Tablo 8

Programın Öğrenme Alanlarında 21.Yüzyıl Temel Okuryazarlıklarına Yer Verilme Durumu

Kategori	Tema	Sağlık Fiziksel Refah Motor Gel .	Sosyal Duygusal	Dil Gelişimi Okuma Yazma	Bilişel Gel. Genel Bilgi	Öğrenme Y.	f	%
Temel Okuryazarlıklar	Dil	1	0	7	0	0	8	16
	Matematik	0	0	0	4	0	4	8
	Bilimsel	2	0	0	6	0	8	16
	Bilgi	0	0	0	1	0	1	2
	İletişim Teknolojileri							

Finansal	0	0	0	1	0	1	2
Kültürel ve Vatandaşlık	1	6	0	6	0	13	26
Toplam	4	6	7	18	0	35	70

Tablo 8 incelendiğinde öğrenme alanlarının 35 kazanımında (%70) 21.yüzyıl temel okuryazarlıklara yer verildiği görülmektedir. Temel okuryazarlıklara göre yer verilme durumuna bakıldığında ise; ‘Kültürel ve Vatandaşlık Okuryazarlığı’, toplam 13 kazanımda (%26) tespit edilmiştir. Bu tema ağırlıklı olarak Sosyal-Duygusal gelişim (6) ve Bilişel gelişim (6) alanlarında yoğunlaşırken, Dil Gelişimi/Okuma Yazma alanında 1 frekansla yer almıştır. Dil Okuryazarlığı, toplam 8 kazanımda (%16) tespit edilmiştir. Bu temaya Dil Gelişimi ve Okuma Yazma (7) alanında yer verilirken, Sağlık/Fiziksel Refah alanında ise yalnızca 1 kazanımla desteklenmektedir. Bilimsel Okuryazarlık da benzer şekilde 8 kazanımda (%16) tespit edilmiştir ve bu temanın büyük kısmı Bilişel gelişim (6) alanında, geri kalanı ise Sağlık/Fiziksel Refah (2) alanında toplanmıştır. Matematik Okuryazarlığı toplam 4 kazanımla (%8) ile sadece Bilişel gelişim alanında tespit edilmiştir. Son olarak, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Okuryazarlığı (1 kazanım, %2) ile Finansal Okuryazarlık (1 kazanım, %2) temalarının her ikisi de yalnızca Bilişel gelişim alanında birer kazanımda tespit edilmiştir.

Gelişim alanları bazında ‘Bilişel Gelişim’ 18 kazanım ile en çok odaklanılan alan olurken, bunu 7 kazanım ile ‘Dil Gelişimi ve Okuma Yazma’, 6 kazanım ile ‘Sosyal-Duygusal Gelişim’ ve 4 kazanım ile ‘Sağlık/Fiziksel Refah (Motor Gelişim)’ takip etmiş; ‘Öğrenme Yaklaşımları’ alanında ise herhangi bir kazanım (0) tespit edilememiştir.

Tablo 9’da öğrenme alanlarında 21. yüzyıl yetkinliklerine yer verilme durumu yer almaktadır.

Tablo 9

Programın Öğrenme Alanlarında 21.Yüzyıl Yetkinliklerine Yer Verilme Durumu

Kategori	Tema	Sağlık Fiziksel Refah Motor Gel.	Sosyal Duygusal	Dil Gelişimi Okuma Yazma	Bilişel Gel. Genel Bilgi	Öğrenme Y.	f	%
	Eleştirel Düşünme Problem Çözme	1	2	0	5	1	9	18
Yetkinlikler	Yaratıcılık İnavosyon	0	0	0	2	1	3	6

İletişim	0	1	4	0	0	5	10
İşbirliği	0	3	0	1	1	5	10
Toplam	1	6	4	8	3	22	44

Tablo- 9 incelendiğinde öğrenme alanlarının 22 (%44) kazanımında 21.yüzyıl yetkinliklerine yer verildiği görülmektedir.

Eleştirel düşünme ve problem çözme, toplam 9 kazanımda (%18) tespit edilmiştir. Bu temaya Bilişel gelişim (5) alanında yer alırken, Sosyal-Duygusal gelişimde 2, Sağlık/Fiziksel Refah, Motor Gelişim ile Öğrenme Yaklaşımları alanlarında ise birer (1) kazanımda yer verildiği görülmüştür. İletişim, toplam 5 kazanımda (%10) tespit edilirken almakta, büyük oranda Dil Gelişimi/Okuma Yazma (4) alanında yoğunlaşırken, geri kalan 1 kazanımla Sosyal-Duygusal gelişim alanını desteklemektedir. İşbirliği de benzer şekilde 5 kazanımda (%10) tespit edilmiş olup; bu temanın ağırlıklı kısmı Sosyal-Duygusal gelişim (3) alanında toplanmış, Bilişel gelişim ve Öğrenme Yaklaşımları alanlarında ise birer (1) kazanımla yer bulmuştur. Yaratıcılık ve İnovasyon teması toplam 3 frekans (%6) ile görece daha düşük bir orana sahip olup Bilişel gelişim (2) ve Öğrenme Yaklaşımları (1) alanlarında dağılım göstermiştir.

Gelişim alanları bazında Bilişel Gelişim 8 kazanım ile bu kategoride de en çok öne çıkan alan olmuş; bunu 6 kazanım ile Sosyal-Duygusal Gelişim, 4 kazanım ile Dil Gelişimi ve Okuma Yazma ve 3 kazanım ile Öğrenme Yaklaşımları takip etmiştir. Sağlık/Fiziksel Refah (Motor Gelişim) alanı ise yalnızca 1 frekansla en az odaklanılan alan olmuştur.

Tablo 10'da öğrenme alanlarında 21. yüzyıl karakter özelliklerine yer verilme durumu yer almaktadır.

Tablo 10

Programın Öğrenme Alanlarında 21.Yüzyıl Karakter Özelliklerine Yer Verilme Durumu

Kategori	Tema	Sağlık Fiziksel Refah Motor Gel .	Sosyal Duygusal	Dil Gelişimi Okuma Yazma	Bilişel Gel. Genel Bilgi	Öğrenme Y.	f	%
	Merak İnisiyatif Alma	0	1	2	3	3	9	18
Karakter Özellikleri	Sebat -Azim	0	1	1	0	1	3	6

Uyum Sağlama- Esneklik	1	2	0	1	1	5	10
Liderlik	0	2	0	1	0	3	6
Sosyal ve Kültürel Farkındalık	0	3	0	6	0	9	18
Toplam	1	9	3	11	5	29	58

Tablo 10 incelendiğinde öğrenme alanlarında 29 kazanımda (%58) 21.yüzyıl karakter özelliklerine yer verildiği görülmektedir.

Merak ve İnisiyatif Alma, toplam 9 kazanımda (%18; en yoğun şekilde Bilişel gelişim (3) ve Öğrenme Yaklaşımları (3) alanlarında yer alırken, Dil Gelişimi/Okuma Yazma alanında (2), Sosyal-Duygusal gelişim alanında ise(1) kazanımda tespit edilmiştir. Sosyal ve Kültürel Farkındalık, yine 9 kazanımda (%18) Bilişel gelişim (6) alanında yoğunlaşmış, kalan 3 frekansla da Sosyal-Duygusal gelişim alanında tespit edilmiştir. Uyum Sağlama ve Esneklik, toplam 5 kazanımda (%10) ile üçüncü sırada yer almakta ve en çok Sosyal-Duygusal gelişim (2) alanında tespit edilirken ; Sağlık/Fiziksel Refah, Bilişel gelişim ve Öğrenme Yaklaşımları alanlarında ise birer (1) kazanımda tespit edilmiştir. Sebat ve Azim, toplam 3 kazanımla (%6) ; Sosyal-Duygusal gelişim, Dil Gelişimi/Okuma Yazma ve Öğrenme Yaklaşımları alanlarında birer (1) kez tespit edilmiştir. Liderlik teması da toplam 3 kazanım (%6) olup en çok Sosyal-Duygusal gelişim (2) alanında yer almış, kalan 1 kazanımla Bilişel gelişim alanında tespit edilmiştir.

Bilişel Gelişim 11 kazanımla karakter özellikleri kategorisinde ilk sırada yer almıştır. Bu alanı 9 kazanımla Sosyal-Duygusal Gelişim, 5 kazanımla Öğrenme Yaklaşımları ve 3 kazanımla Dil Gelişimi ve Okuma Yazma takip etmiştir Sağlık/Fiziksel Refah (Motor Gelişim) alanı ise yalnızca 1 kazanımla bu kategoride en az odaklanılan alan olmuştur.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Arnavutluk okul öncesi eğitim programına genel olarak bakıldığında, yetiştirilmek istenen çocuk profilinin sınıfta akademik bilginin yanısıra milli ve evrensel değerleri içselleştirmiş, toplumsal sorumluluklarının bilincinde olan, akranlarıyla uyum içinde çalışan, karşılaştığı problemleri eleştirel bir süzgeçten geçirerek çözen ve öğrenmeye karşı yaşam boyu merak duyan bütüncül, aktif ve güçlü birer birey olarak hayata hazırlanması hedeflenmektedir.

Temel okuryazarlık alanları açısından; program amaçlarında en yüksek paya %28.6 (f=14) ile "Kültürel ve Vatandaşlık Okuryazarlığı" sahiptir. Bu durum, programın çocukların sosyal çevreye uyumunu, etik ve vatandaş olarak sorumluluk kazanmasını öncelikli bir hedef olarak gördüğünü ortaya

koymaktadır. Işık ve Zabun (2025), Türk Cumhuriyetleri'ndeki okul öncesi vatandaşlık eğitimi uygulamalarını incelediği çalışmasında, bu eğitim kademesinin çocukların vatandaşlık kimliğinin oluşum sürecinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukların çevreleriyle etkileşime geçmeye başladığı ve kendi kimliklerini inşa etmeye çalıştığı bu dönemde vatandaşlık bilincinin kazandırılması, ileride aktif ve toplumsal duyarlılığa sahip bireylerin yetişmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Işık&Zabun,2025). Amaç maddelerinde tespit edilen “Kültürel ve Vatandaşlık Okuryazarlığını” "Dil Okuryazarlığı" (%20.4, f=10) ve "Bilimsel Okuryazarlık" (%16.3, f=8) takip ederken; mantıksal altyapıyı destekleyen "Matematik Okuryazarlığı" (%6.1, f=3) ve dijital becerileri kapsayan "Bilgi ve İletişim Teknolojileri Okuryazarlığı" (%4.1, f=2) daha sınırlı düzeyde kalmıştır. Ekonomik süreçleri ele alan "Finansal Okuryazarlık" boyutuna ise amaçlar kısmında hiç yer verilmemiştir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamındaki ilkokul öğretim programlarının okuryazarlık kavramları açısından incelendiği araştırmada, araştırmacılar, programlarda geçen okuryazarlıkla ilişkili kavramların sıklığını tespit etmek amacıyla ilkokul düzeyindeki tüm derslerin öğrenme çıktılarını taramış ve elde ettikleri sonuçlara göre finansal okuryazarlıkla bağlantılı kazanımların daha az sayıda olduğu sonucuna ulaşmışlardır(Sezer& Dedeoğlu,2024).

Arnavutluk okul öncesi eğitim programının ilkeler kısmı; temel okuryazarlık alanlarına yer verilme durumu açısından değerlendirildiğinde, kapsayıcılık, toplumsal aidiyet ve demokratik vatandaşlık bilincini programın temel felsefesi haline getiren tek taraflı ve yoğun bir odaklanma yapısı sergilemektedir. Kültürel ve Vatandaşlık Okuryazarlığı açısından: %60.0 (f=6) gibi oldukça yüksek bir oranla program ilkelerinde en baskın ağırlığa sahip boyut olduğu görülmektedir. Programın bu boyutu; tüm çocuklara fırsat eşitliği sunan kapsayıcı eğitim vurgusu, ulusal kimlik ve kültürel miras bilinci aşılama misyonu ile eğitimin toplumsal bir ortak sorumluluk olduğu anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Bu bulgu, programın vizyon düzeyinde bireyi demokratik, hoşgörülü ve toplumsal sorumluluk sahibi bir vatandaş olarak yetiştirmeyi ana ilke edindiğini ortaya koymaktadır. Dil Okuryazarlığı Açısından: Program ilkelerinde %10.0 (f=1) oranında, görece oldukça sınırlı bir düzeyde temsil edilmektedir. Dil okuryazarlığının ilkeler boyutunda bağımsız bir madde olarak ele alınmadığı, yalnızca sosyo-kültürel bağlam içerisindeki "sözlü ve sözlü olmayan iletişim" süreçlerine atıfta bulunularak dolaylı bir biçimde yapılandırıldığı tespit edilmiştir. Diğer Okuryazarlık Alanları Açısından: Programın ilkeler bölümünde Matematik Okuryazarlığı, Bilimsel Okuryazarlık, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Okuryazarlığı ve Finansal Okuryazarlık boyutlarına yönelik herhangi bir göstergeye veya ilkeye rastlanmamıştır.

Arnavutluk okul öncesi eğitim programının öğrenme alanlarındaki kazanımları temel okuryazarlık boyutları açısından değerlendirildiğinde, bilişsel gelişimi ve toplumsal farkındalığı merkeze alan dengeli bir dağılım sergilenmekte ve incelenen 35 kazanımın tamamında (%70 genel oranla) 21. yüzyıl temel okuryazarlıklarına yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Temel okuryazarlık alanlarının kazanımlardaki ağırlığı açısından; programın kazanım düzeyinde en yüksek paya %26 (13 kazanım) oranıyla "Kültürel ve Vatandaşlık Okuryazarlığı" sahiptir. Bu temanın neredeyse tamamı Sosyal-Duygusal gelişim (6) ve Bilişel gelişim (6) alanlarında eşit olarak yoğunlaşırken, Dil Gelişimi/Okuma Yazma alanında sınırlı (1) kalmıştır. Programdaki kazanımlarda da 'Kültürel ve Vatandaşlık Okuryazarlığı' en yüksek paya sahip olması Balkan coğrafyasının sosyopolitik özellikleriyle açıklanabilir. Kaya (2023), Balkan ülkelerinde okul öncesi eğitimin ulusal kimliğin inşasında stratejik bir araç olarak konumlandırıldığını belirtmektedir. Bu boyutu sırasıyla %16'sar (8'er kazanım) paylarla "Dil Okuryazarlığı" (büyük kısmı Dil Gelişimi alanında) ve "Bilimsel Okuryazarlık" (büyük kısmı Bilişel gelişim alanında) takip etmektedir. Programın mantıksal yapısını kuran "Matematik Okuryazarlığı" %8 (4 kazanım) ile yalnızca Bilişel gelişim alanında yer bulurken; dijital çağa yönelik "Bilgi ve İletişim Teknolojileri Okuryazarlığı" (%2, 1 kazanım) ile ekonomik süreçleri içeren "Finansal Okuryazarlık" (%2, 1 kazanım) en sınırlı düzeyde temsil edilen alanlar olmuştur.

Gelişim alanlarının temel okuryazarlıklarla desteklenme durumu açısından; kazanımlar bazında Bilişel Gelişim, 18 kazanımla programın en çok odaklandığı ve temel okuryazarlıklarla en yoğun şekilde ilişkilendirildiği alan olarak öne çıkmaktadır. Bilişel gelişimi sırasıyla Dil Gelişimi ve Okuma Yazma (7 kazanım), Sosyal-Duygusal Gelişim (6 kazanım) ve Sağlık/Fiziksel Refah / Motor Gelişim (4 kazanım) izlemektedir. Buna karşın, Öğrenme Yaklaşımları gelişim alanına yönelik temel okuryazarlık boyutunda herhangi bir kazanıma (0) yer verilmediği tespit edilmiştir.

Arnavutluk okul öncesi eğitim programının öğrenme alanlarındaki kazanım düzeyinde, çocukların bilişsel süreçlerini desteklemeye ve onları kültürel/toplumsal yönden donanımlı kılmaya öncelik verildiği; dil ve bilimsel okuryazarlıkların güçlü birer destekleyici unsur olarak kurgulandığı görülmektedir. Buna karşın literatürdeki bulgularla uyumlu olarak, mevcut araştırmamızda da finansal ve dijital okuryazarlık becerilerinin okul öncesi programlarda ihmal edildiği veya yüzeysel kaldığı görülmüştür. Çetin&Çetin (2021) gerçekleştirilen çalışma, Türkiye'deki okul öncesi eğitim programında da dijital ve finansal okuryazarlık becerilerine diğerlerine göre daha az yer verildiğini belirterek bu eksikliğe dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu bulgu Türkiye okul öncesi eğitim programının 21.yüzyıl becerileri açısından incelenen diğer araştırmalarla tutarlıdır (Tuğluk & Özkan,2019; Koçin&Tuğluk, 2020). Oysa Karnita vd. (2025), dijital okuryazarlığı, okul öncesi dönemde bilişsel gelişimin temel bir parçası olarak konumlandırmakta; teknolojinin doğru içerik, doğru rehberlik ve aile desteğiyle kullanıldığında eğitici bir potansiyele sahip olduğunu savunmaktadır. Başka bir çalışma ise 21. yüzyıl okul öncesi eğitiminde dijitalleşmenin kaçınılmaz bir fırsat olduğu, ancak bu sürecin dijital araçların doğru kullanımı; bilinçli bir pedagojik süreç, öğretmenlerin uzmanlığı ve aile desteğiyle yönetilmesi gerektiğini savunmaktadır (Kasmiati,2025). Okul öncesi eğitimde dijital okuryazarlığı destekleyen çalışmaların yanısıra finansal okuryazarlığın önemine değinen araştırmalar da mevcuttur. Pramitasari vd. (2023) okul öncesi döneminin çocuklarda para yönetimi, harcama ve

tasarruf gibi temel finansal kavramların temellerini atmak için kritik bir evre olduğunu belirtmektedir. Ayrıca okul öncesi dönem programlarında finansal okuryazarlığa genellikle doğrudan bir ders olarak yer verilmediği; ancak matematik, sosyal beceriler ve değerler eğitimi gibi diğer disiplinler arasına entegre edilerek dolaylı yoldan kazandırılmaya çalışıldığına dikkat çekmektedir (Pramitasari vd, 2023).

21. yüzyıl yetkinlikleri açısından; programın amaçlarında en güçlü vurgunun %24.5 (f=12) oranıyla "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme" yetkinliğine yapıldığı görülmektedir. Bu bulgu, programın çocukların sorgulama, neden-sonuç ilişkisi kurma ve analitik düşünme becerilerini üst düzeyde desteklediğini göstermektedir. Bu alanı sırasıyla "İletişim" (%18.4, f=9) ve "İşbirliği" (%10.2, f=5) takip ederken, çocukların özgün üretimlerini ve hayal güçlerini besleyen "Yaratıcılık ve İnovasyon" yetkinliği %8.2 (f=4) ile program amaçlarında en az yer verilen alan olmuştur.

Programın temelini oluşturan 10 ilke düzeyinde yetkinliklerin oldukça sınırlı tutulduğu belirlenmiştir. İlkeler arasında en yüksek paya %20.0 (f=2) oranıyla "İşbirliği" yetkinliği sahiptir. Bu durum, programın felsefi olarak çocukların birlikte çalışmasını ve uyumunu öncelikli bir değer olarak kabul ettiğini göstermektedir. Buna karşın, "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme" ile "İletişim" yetkinlikleri %10.0'ar (f=1) gibi oldukça düşük bir düzeyde kalırken, "Yaratıcılık ve İnovasyon" yetkinliğine program ilkelerinde hiç yer verilmediği (0) tespit edilmiştir.

İlkelerdeki sınırlı dağılımın aksine, öğrenme alanlarındaki kazanımların önemli bir kısmında (%44 genel oran, 22 kazanım) 21. yüzyıl yetkinliklerine yer verilerek kapsamın genişletildiği görülmektedir. İlkelerde arka planda kalan "Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme", kazanım düzeyinde %18 (9 kazanım) ile en baskın yetkinlik haline gelmiştir ve bu tema ağırlıklı olarak Bilişel gelişim (5) alanında yoğunlaşmıştır. Bunu %10'ar (5'er kazanım) paylarla, büyük kısmı Dil Gelişimi alanında toplanan "İletişim" ile büyük kısmı Sosyal-Duygusal gelişim alanında toplanan "İşbirliği" yetkinlikleri takip etmektedir. İlkeler boyutunda hiç yer almayan "Yaratıcılık ve İnovasyon" yetkinliği ise kazanımlar düzeyinde %6 (3 kazanım) oranında da olsa Bilişel gelişim ve Öğrenme Yaklaşımları alanlarında kendine yer bulmuştur. Kazanımlar bazında Bilişel Gelişim, 8 kazanımla çocukların yetkinliklerini desteklemede en çok öne çıkan gelişim alanı olmuştur. Bilişel gelişimi sırasıyla Sosyal-Duygusal Gelişim (6 kazanım), Dil Gelişimi ve Okuma Yazma (4 kazanım) ve Öğrenme Yaklaşımları (3 kazanım) izlerken; Sağlık/Fiziksel Refah (Motor Gelişim) alanı yalnızca 1 kazanımla yetkinliklerin en az ilişkilendirildiği alan olmuştur.

Genel olarak; Arnavutluk okul öncesi eğitim programının amaçlarında "eleştirel düşünme ve problem çözme", ilkeler düzeyinde çocukların sosyal uyum ve "işbirliği" süreçlerine ağırlık verdiği, uygulamaya dönük kazanımlar düzeyinde "eleştirel düşünme ve problem çözme" odaklı bilişsel süreçleri çok daha güçlü bir şekilde yapılandığı görülmektedir. Okul öncesi eğitim programları; çocuklara yalnızca hazır bilgi aktarmakla kalmayıp, bilgiyi sorgulayan ve günlük yaşamda işlevsel kılabilen bireyler yetiştirmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Farklı araştırmalarda vurgulandığı

üzere (Çetin ve Çetin, 2021; Erdem ve Yazıcı, 2024), problem çözme ve eleştirel düşünme becerileri, çocuğun oyun ile akademik süreçler arasında köprü kurmasını sağlayan kritik 21. yüzyıl yetkinlikleridir. Çocuklarda yetkinlik becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar incelendiğinde; özellikle iletişim, yaratıcılık ve problem çözme becerilerinin öncelikli odak noktaları olduğu görülmektedir (Kardeş, 2020).

21. yüzyıl karakter özellikleri açısından Arnavutluk okul öncesi eğitim programı amaçlarında; "Sosyal ve Kültürel Farkındalık" özellikleri %32.7 (f=16) gibi baskın bir oranla ilk sırada yer almaktadır. Bu sonuç, programın hoşgörü, empati, farklılığa saygı ve çevre koruma gibi karakter özelliklerini kazandırma misyonunu güçlü bir şekilde üstlendiğini kanıtlamaktadır. Bununla birlikte okul öncesi eğitimi öğretmen adaylarının kültürel zeka düzeyleri ile kültürel vatandaşlık algılarının incelendiği araştırmada erken çocukluk eğitiminin yalnızca akademik bir hazırlık evresi olmadığı; aynı zamanda çocuklara erken yaşlardan itibaren kapsayıcı, empati temelli ve çevreye duyarlı bir kimlik kazandırmada önemli bir ekosistem sunduğu belirtilmektedir (Bolattaş & Deniz, 2023). 'Sosyal ve Kültürel Farkındalık' özelliğini, "Merak ve İnisiyatif Alma" (%12.2, f=6) ile "Liderlik" (%8.2, f=4) izlemektedir. Çocukların sürdürülebilir başarı ve esneklik becerilerini yansıtan "Sebat/Azim" ile "Uyum Sağlama/Esneklik" karakter özellikleri ise %6.1 (f=3) ile eşit ve en düşük oranlarda temsil edilmiştir. Programın temelini oluşturan 10 ilke düzeyinde karakter özelliklerinin dağılımı incelendiğinde, "Sosyal ve Kültürel Farkındalık" özelliğinin %50 (f=5) gibi çok baskın bir oranla ilk sırada yer almaktadır. İlkeler düzeyinde "Uyum Sağlama/Esneklik" ile "Liderlik" özellikleri %10'ar (f=1) gibi oldukça sınırlı bir düzeyde temsil edilirken; "Merak ve İnisiyatif Alma" ile "Sebat/Azim" karakter özelliklerine program ilkelerinde hiç yer verilmediği (0) tespit edilmiştir. İlkelerde tamamen göz ardı edilen "Merak ve İnisiyatif Alma", kazanım düzeyinde %18 (9 kazanım) oranına ulaşarak en çok öne çıkan iki karakter özelliğinden biri olmuştur. İlkelerin odak noktası olan "Sosyal ve Kültürel Farkındalık" ise kazanım düzeyinde de %18 (9 kazanım) oranını korumuş, ancak ilkelereki sosyal odağının aksine kazanımlarda ağırlıklı olarak Bilişel gelişim (6) alanında yapılandırılmıştır. Bu boyutları sırasıyla %10 (5 kazanım) ile "Uyum Sağlama ve Esneklik", %6'shar (3'er kazanım) "Sebat ve Azim" ile "Liderlik" özellikleri takip etmiştir. Kazanımlar bazında Bilişel Gelişim, 11 kazanımla karakter özelliklerinin çocuklara kazandırılmasında en çok odaklanılan alan olmuştur. Her üç alanda da (okuryazarlık, yetkinlik, karakter özellikleri) bilişsel alanın merkezde yer alması Arnavutluk okul öncesi eğitim programının geleneksel olarak ilkokula hazırlığı desteklemeye çalıştığını göstermektedir. Bilişel gelişimi sırasıyla Sosyal-Duygusal Gelişim (9 kazanım), Öğrenme Yaklaşımları (5 kazanım) ve Dil Gelişimi ve Okuma Yazma (3 kazanım) izlerken; Sağlık/Fiziksel Refah (Motor Gelişim) alanı yalnızca 1 kazanımla karakter özelliklerinin en az ilişkilendirildiği gelişim alanı olmuştur. Oysa Katz ve McClelland (1997) ile McClelland vd. (2015) okul öncesi eğitimde akademik bilginin yanısıra "öğrenmeyi öğrenme" ve yürütücü işlevleri destekleyen öğrenme yaklaşımlarının, uzun vadeli akademik başarı üzerinde çok daha belirleyici olduğunu vurgulamaktadır.

Araştırma bulgularının bütüncül değerlendirilmesi sonucunda, Arnavutluk okul öncesi eğitim programının felsefi düzeyde “Kültür ve Vatandaşlık Okuryazarlığı” ile ‘Sosyal ve Kültürel Farkındalık’ unsurlarını merkeze aldığı, ancak uygulama boyutunda (kazanımlar) bu vizyonu bilişsel gelişim odaklı bir perspektifle çeşitlendirdiği belirlenmiştir. Program, erken çocukluk döneminde çocuklara milli ve evrensel değerler kazandırma misyonunu güçlü bir şekilde taşımaktadır. Bununla birlikte, günümüz küresel ekosisteminin gerektirdiği bazı kritik alanlarda önemli yapısal eksiklikler tespit edilmiştir. Bu çerçevede, program geliştirme uzmanları, politika yapımcılar ve saha uygulayıcıları için aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

1. Dijital ve Finansal Okuryazarlık Entegrasyonu: Programda sınırlı biçimde yer verilen veya tamamen ihmal edilen “Dijital ve Finansal Okuryazarlık Becerileri”, bu çağda çocukların günlük yaşamlarının temel bir parçası haline gelmiştir. Bu becerilerin, ayrı bir ders olarak değil, oyun, matematik ve sosyal becerilerle bütünlük ve disiplinlerarası bir yaklaşımla programa entegre edilmesi önerilmektedir. Uygun pedagojik rehberlik ve aile desteğiyle yapılandırılan erken dönem dijital ve finansal okuryazarlık uygulamalarının, çocukların gelecekteki yaşam becerilerini doğrudan desteklemesi beklenmektedir.
2. Programda Bölümler Arası Tutarlılık: Program ilkelerinde düşük düzeyde temsil edilen “Yaratıcılık ve İnovasyon ile Merak ve İniyatif Alma” gibi özelliklerin kazanım aşamasında artış göstermesi, politika ile uygulama arasında bir çelişki oluşturmaktadır. Bu nedenle, programın felsefi metinleri ile uygulama kılavuzlarının 21. yüzyıl yetkinlikleri doğrultusunda daha uyumlu ve tutarlı biçimde yeniden yapılandırılması önerilmektedir.
3. Öğrenme Yaklaşımlarının Güçlendirilmesi: Programda bilişsel gelişimin ön planda tutulması, geleneksel ilköğretim hazırlık yaklaşımının sürdüğünü göstermektedir. Bu nedenle, özellikle öğrenme yaklaşımları gelişim alanına temel okuryazarlık ve yetkinlikler kapsamında daha fazla ağırlık verilmesi önerilmektedir.
4. Bu çalışma, Arnavutluk okul öncesi eğitim programını yalnızca doküman analizi yöntemiyle incelemiştir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, programın öğretmenler tarafından sahada nasıl uygulandığı ve çocuklar üzerindeki etkilerinin nitel veya karma yöntemlerle araştırılması, literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Etik Kurul Onay Bilgileri: Doküman incelemesi olduğu için etik kuruluna onayına gerek yoktur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma tek yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Yapay Zekâ Kullanımı Beyanı: Dil düzenleme ve çeviri düzenlemede Grammly kullanılmıştır .

KAYNAKÇA

- Aral, N. (2022). Dijital dünyada çocuk olmak. *TRT Akademi*, 7(16), 1134-1153.
<https://doi.org/10.37679/trta.1181774>
- Atış Akyol, N., & Aşkar, N. (2022). Erken çocukluk döneminde 21. yüzyıl becerileri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(3), 2597-2629. <https://doi.org/10.17152/gefad.1081472>
- Baran, M., Yılmaz, A., & Yıldırım, M. (2007). Okul öncesi eğitimin önemi ve okul öncesi eğitim yapılarındaki kullanıcı gereksinimleri Diyarbakır Huzurevleri anaokulu örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (8), 27-44. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/article/606822>
- Clifford, A., Schaughency, E., Das, S., Riordan, J., Carroll, J. L. D., & Reese, E. (2024). Tender Shoots: Effects of a Preschool Shared Reading and Reminiscing Initiative on Parent-Child Interactions and for Socio-Emotional and Self-Regulation Outcomes after School Entry. *Learning & Individual Differences*, 112, 102443
- Çetin, M. & Çetin, G. (2021). 21. yüzyıl becerileri açısından MEB okul öncesi eğitim programına eleştirel bir bakış. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 235–255. <https://doi.org/10.33308/26674874.2021351258>
- Bolattaş Gürbüz, F., & Deniz, Ü. (2023). Okul öncesi öğretmen adaylarının kültürel zekâ düzeyleri ile küresel vatandaşlığa yönelik algılarının incelenmesi. *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 6(2), 48-62. <https://doi.org/10.52704/bssocialscience.1221897>
- Işık, A. & Zabun, E. (2025). Türk Cumhuriyetleri okul öncesi eğitimde vatandaşlık eğitiminin incelenmesi. *Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 10-26.
<https://doi.org/10.54971/synergy.1643218>
- Sezer, B. B., & Dedeoğlu, H. (2024). Maarif Modeli İlkokul Öğretim Programında Okuryazarlık Becerileri: Finansal, Görsel ve Eleştirel. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22(3), 2007-2027. <https://doi.org/10.37217/tebd.1511168>
- Katz, L. G., & McClellan, D. E. (1997). *Fostering children's social competence: The teacher's role*. National Association for the Education of Young Children (NAEYC).
- Koçin, B. & Tuğluk, M. N. (2020). 2013 Okul öncesi eğitim programının 21. yüzyıl becerileri açısından incelenmesi. *Ulakbilge*, 49, 621-649.
- Tuğluk, M. N. & Özkan, B. (2019) MEB 2013 Okul öncesi eğitim programının 21. yüzyıl becerileri açısından analizi. *Temel Eğitim Dergisi*, 1(4), 29-38.
- Karnita, A., Aisyah, S., Mustapa, N., Siti Syarah, E., Raymena Jovanka, D., & bt Mahamud, S. (2025). Exploring the impact of digital literacy on cognitive development in early childhood education: A systematic literature review. *Al-Athfal: Jurnal Pendidikan Anak*, 11(1), 105–134.
<https://doi.org/10.14421/al-athfal.2025.111-08>
- Kasmiati. (2025). Digital literacy integration in early childhood education: Challenges and opportunities in the 21st century. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 27(1), 387–391.
<https://doi.org/10.30574/wjarr.2025.27.1.2032>

McClelland, M. M., Geldhof, G. J., Cameron, C. E., & Wanless, S. B. (2015). Development and self-regulation. In R. M. Lerner (Series Ed.) & L. S. Liben, & U. Mueller, U. (Vol. Eds.), *Handbook of child psychology and developmental science: Vol. 2. Cognitive processes* (7th ed., pp. 1-43). Hoboken, NJ: Wiley.

Pramitasari, M., Syarah, E. S., Risnawati, E., & Tanjung, K. S. (2023). Early childhood financial literacy: A systematic literature review. *Atfalunā Journal of Islamic Early Childhood Education*, 6(1), 1–11. <https://doi.org/10.32505/atfaluna.v6i1.5724>

Erişen, Y., Bay, E., & Kaya, N. (2024). *Etnopedagogik bağlamda Balkan ülkeleri ve Türkiye okul öncesi ethosferinde karakter eğitimi*. Pegem Akademi.

Erdem, E. ve Yazıcı, Z. (2024). Okul öncesi dönemde problem çözme becerilerinin gelişimine yönelik oyun temelli etkinliklerin etkisi. *Erken Çocukluk Eğitimi Dergisi*, 8(2), 112–130.

Kardeş, S. (2020). Okul öncesi eğitim programının 21. yüzyıl becerileri ve STEAM eğitimi bağlamında incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 16(2), 109–119. <https://doi.org/10.17244/eku.703361>

Turhan, B., & Özbay, Y. (2016). Erken çocukluk eğitimi ve nöroplastisite. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 54-63. <http://ijeces.hku.edu.tr/tr/pub/article/355300>

Banks, J. A. (2016). *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching* (6th ed.). Routledge

Yalçın, S. (2018). 21. yüzyıl becerileri ve bu becerilerin ölçülmesinde kullanılan araçlar ve yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 51(1), 183-201. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auebfd/article/405860>

Cansoy, R. (2018). Uluslararası çerçevelere göre 21. yüzyıl becerileri ve eğitim sisteminde kazandırılması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 3112-3134. <https://doi.org/10.15869/itobiad.494286>

Ergül, C., Sarıca, A. D., & Akoğlu, G. (2016). Etkileşimli kitap okuma: Dil ve erken okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesinde etkili bir yöntem. *Özel Eğitim Dergisi*, 17(2), 205-223. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/214908>

Yeğit, H. (2019). Beşinci sınıf öğrencilerinin matematik okuryazarlık başarı düzeylerinin incelenmesi. *Fen, Matematik, Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 2(3), 174-195. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fmgtd/issue/50988>

Günay, D., & Şişman, B. (2018). Bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı. *Eğitimde ve endüstride 21. yüzyıl becerileri içinde* (ss. 257-276). Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786052414699.13>

Kılıç, Y., Ata, H. A., & H.seyrek, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 66, 129-150. <https://doi.org/10.25095/mufad.396535>

Kılıçoğlu Kıvrak, A., Özden, M., & Erbaş, Y. H. (2023). Kültürel okuryazar mıyım? Bir ölçek geliştirme çalışması. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (19), 23-40. <https://doi.org/10.46250/kulturder.1334296>

Hidayatulloh, M. K. Y., Ashoumi, H., & Shofa, D. F. K. (2024). 21st-century skills 4C in vocational learning: A literature study. *AIP Conference Proceedings*, 3145(1), Article 030007.

<https://doi.org/10.1063/5.0214104>

Thornhill-Miller, B., Camarda, A., Mercier, M., Burkhardt, J.-M., Morisseau, T., Bourgeois-Bougrine, S., Vinchon, F., El Hayek, S., Augereau-Landais, M., Mourey, F., Feybesse, C., Sundquist, D., & Lubart, T. (2023). Creativity, Critical Thinking, Communication, and Collaboration: Assessment, Certification, and Promotion of 21st Century Skills for the Future of Work and Education. *Journal of Intelligence*, 11(3), 54. <https://doi.org/10.3390/jintelligence11030054>

Kalemkuş, F. ve Bulut Özek, M. (2021). 21. yüzyıl becerileri konusunda araştırma eğilimleri: 2000-2020 (ocak ayı). *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 878-900

Kandır, A. (2001). Çocuk gelişiminde okul öncesi eğitim kurumlarının yeri ve önemi. *Millî Eğitim Dergisi*, 151(1), 102-104.

Nikkola, T. M., Kangas, J., & Reunamo, J. (2024). Children's creative participation as a precursor of 21st century skills in Finnish early childhood education and care context. *Learning and Individual Differences*, 111, Article 102437. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2024.102437>

Jiang, Y., Zhang, B., Zhao, Y., & Zheng, C. (2022). China's preschool education toward 2035: Views of key policy experts. *ECNU Review of Education*, 5(2), 345–367.

<https://doi.org/10.1177/20965311211012705>

Meriyandah, H., Nurdiantami, Y., Zhu, Z., Xiang, L., Yanlin, W., Tokie, A., Suryani, R., Bunga, D. N. F. H., & Agustina, L. (2025). Country Difference in Preschooler's Social Skills between Indonesia and Japan. *Journal of Childhood Development*, 5(1), 41–55. <https://doi.org/10.25217/jcd.v5i1.5175>

Gulz, A., & Haake, M. (2024). Scaffolding attention and perseverance skills in a diverse population of preschool children in Sweden. *Learning and Individual Differences*, 113, 102488.

<https://doi.org/10.1016/j.lindif.2024.102488>

Saleem, S., Burns, S., & Perlman, M. (2024). Cultivating young minds: Exploring the relationship between child socio-emotional competence, early childhood education and care quality, creativity and self-directed learning. *Learning & Individual Differences*, 111, 102440.

<https://doi.org/10.1016/j.lindif.2024.102440>

Şanver, M., Sarıtuğ, B., Gjelaj, M. ve Ünsal, A. (2023). Kosova'da okul öncesi eğitim kurumlarında değerler eğitime dair bir durum tespiti. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 27(3), 733-754.

<https://izlik.org/JA98KE93ZL>

Kaya, N. (2023). *Etnopedagogik bağlamda Balkan ülkeleri ve Türkiye okul öncesi ethosferinde karakter eğitimi* [Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].

MAS (2016). Standardet e zhvillimit dhe të nxëniet të fëmijëve 3-6 vjeç. Tiran: Eğitim, Spor ve Gençlik Bakanlığı.

MAS (2018). Korniza Kurrikulare e Arsimit Parashkollor. Milli Eğitim Spor ve Gençlik Bakanlığı. Tiran: Eğitim Kültür ve Spor Bakanlığı.

MAS (2018). Programet e reja të arsimit parashkollor 3-4 vjec. Tiran: Milli Eğitim Spor ve Gençlik Bakanlığı.

MAS (2019). Programet e reja të arsimit parashkollor 4-5 vjec. Tiran: Eğitim, Spor ve Gençlik Bakanlığı.

MAS (2019). Programet e reja të arsimit parashkollor 5-6 vjec. Tiran: Eğitim, Spor ve Gençlik Bakanlığı.